

Evaluation of Effective Variables of Political Management of Space in Tehran Metropolis

Saeid Khatam¹, Zahra Ahmady Poor^{*2}

1- Post-Doctoral Researcher of Political Geography, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

2- Professor of Political Geography, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Received: 05 September 2022

Accepted: 17 May 2023

Extended Abstract

Introduction

The organization of a country's affairs is through institutions that have power and authority in the geographical space. Power and authority in geographical spaces is formed either through coercive domination or through the transfer of power and authority from the nation to the government, which is currently a common phenomenon in the political structure of most countries in the world. The political management of space, which includes local, national, international, and global levels, is a process in which a part of the earth's surface, which is limited by a border, is organized to fulfill political roles. Achieving the goals of urban spatial political management requires planning to organize the space and coordinate between different departments and parts. In addition, in order to control and monitor the implementation of programs, a comprehensive plan and integrated urban management is also needed. Urban spatial political management is based on approaches from the concepts of city and management, as well as the concept of political and spatial structures. With the rapid growth of urbanization in recent decades, cities have faced wide-ranging problems and issues, and the governments, which were unable to respond to the ever-increasing demands of the citizens, have found a solution to urban instability in the new methods of urban spatial political management. Found a city, this method is mostly used in developed countries.

Methodology

According to the practical purpose, this research is a descriptive-analytical field research in terms of method. In order to achieve the desired goals, a questionnaire was designed and an attempt was made to include all the desired variables in the questions. The indicators used in this research to analyze the effects of the political management of space on the metropolis of Tehran include four political, security, geographic, communication, socio-cultural and legal indicators. These indicators are tested using three methods: T-test, Pearson's correlation method and linear regression method. Some of the questions were designed based on the Likert scale and some of them are two to multiple options. In fact, it was tried that the questions were not oriented and the researcher's opinion was not induced in them. Finally, 84 questionnaires were completed. The statistical population of this research is Tehran municipality managers, government managers and middle level managers involved in the political organization of space, as well as academic elites and experts in the field of political space management.

---

*. Corresponding Author (Email: ahmadyz@modares.ac.ir).

Results and Discussion

According to the results obtained for each of the indicators in question, it can be said that in terms of the legal index, with a brief look at the constitution of the Islamic Republic of Iran, we realize that the political system of Iran is mono-structural and centralized. In this system, the construction of power is located in the centralized political space (the capital) and corresponding to each of them, organizations and institutions at the levels of the country's divisions are considered hierarchically. This structure means that the power is concentrated in the vertical dimension and in terms of geographical space, and the lower institutional levels and spatial territories lack political power or are delegated from the center of the political system, and play the role of being obedient and passive and executing the decisions of the center. They do. The concentration and establishment of this volume of governing organizations and institutions in the metropolis of Tehran and the interference and parallel work of many of these organizations involved in the political management of space in the metropolis of Tehran have caused the political management of space in Tehran to become overly complicated. The manifestation of this complexity can be seen in the election of capital city mayors or members of the capital city council. In fact, it can be said that the centralist nature of Iran's centralized political system has not allowed a wide functional range for the political organization of space by the urban management complex. Accordingly, the powerful institutions of the central government, many of which are concentrated in the metropolitan city of Tehran, have taken over many local affairs in the metropolitan city of Tehran, and the administration and control of the metropolitan city of Tehran is carried out based on the views of the central government, not the city management complex. The homogenous view of the political system has caused neglect of the environmental powers and regional potentials, and has applied the same model of local government to all cities, regardless of urban scales. Political security threats and the government-centered view of the political system have caused the implementation of the political management of space by the local government to continue to be incomplete and ineffective.

Conclusion

The results obtained from the analysis of the regression model, T-test and Pearson correlation of the research indicate that there is a significant and effective relationship between the political, security, geographical, communication, socio-cultural and legal indicators with the political management of space in the metropolis of Tehran. Also, the political and security index is the most important, followed by the geographic, communication, socio-cultural index and the legal index. Also, other findings of the research (results of beta weights) also show that the security political factor with a beta value of 0.525 has the greatest effect in the regression model, and the results of calculating the beta value for other components show that the geographic index is correlated with 0.284, the socio-cultural index. With 0.208 and legal index with 0.150 respectively have the most to least influence in the regression model.

Keywords: Political space management, Urban governance, Optimal urban management, Tehran metropolis.

متغیرهای اثرگذار مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران*

سعید خاتم - پژوهشگر فرادکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
زهرا احمدی پور^۱ - استاد جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۴

چکیده

امروزه در چارچوب رویکردهای نوین مدیریت شهری، بر پارادایم مدیریت مطلوب شهری تأکید می‌شود و این مدیریت به‌عنوان الگوی مناسب جهت پاسخگویی به نیازهای روزافزون شهروندان و مشکلاتی که شهرها با آن مواجه‌اند، دیده می‌شود. بررسی جامعه شهری کلان‌شهر تهران نشان می‌دهد به علت عدم توجه به اصول سازمان‌دهی سیاسی فضا و مدیریت سیاسی ناکارآمد فضا، تهران در حال حاضر گرفتار مشکلات شهرنشینی شده است. در این پژوهش، متغیرهای اثرگذار که بر مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران شامل شاخص سیاسی-امنیتی، جغرافیایی-ارتباطی، اجتماعی-فرهنگی و قانونی به تجزیه و تحلیل و آزمون نحوه مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران پرداخته شده است. این پژوهش با توجه به هدف کاربردی و از نظر روش از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی است. متغیرها با استفاده از روش‌های آزمون T، همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی مورد آزمون قرار می‌گیرد. تعدادی از پرسش‌ها بر اساس طیف لیکرت طراحی شده‌اند و تعدادی به صورت دو تا چندگزینه‌ای هستند. در واقع سعی شد سؤالات جهت‌دهی شده نباشند و نظر محقق در آن‌ها القا نشده باشد. در نهایت تعداد ۸۴ پرسش‌نامه تکمیل گردید. جامعه آماری این پژوهش مدیران شهرداری تهران، مدیران دولتی و مدیران رده‌های میانی درگیر در امر سازمان‌دهی سیاسی فضا و نیز نخبگان دانشگاهی و متخصصان حوزه مدیریت سیاسی فضا هستند. این تحقیق به دنبال پاسخ به این پرسش است که متغیرهای اثرگذار بر مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران کدام‌اند؟ نتایج حاکی از آن است که بین متغیرهای سیاسی-امنیتی، جغرافیایی-ارتباطی، اجتماعی-فرهنگی و قانونی با مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران ارتباط معنادار وجود دارد. همچنین متغیر سیاسی-امنیتی دارای بیشترین اهمیت و بعد از آن متغیر جغرافیایی-ارتباطی، شاخص اجتماعی-فرهنگی و شاخص قانونی در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

واژگان کلیدی: مدیریت سیاسی فضا، حکمرانی شهری، مدیریت مطلوب شهری، کلانشهر تهران.

*. مقاله مستخرج از طرح پژوهشی حاصل از رساله فرادکتری آقای سعید خاتم به راهنمایی نویسنده دوم در دانشگاه تربیت مدرس است.

مقدمه

سازمان‌دهی امور یک کشور از طریق نهادهایی است که در فضای جغرافیایی از قدرت و اختیار برخوردار هستند. قدرت و اختیار در فضاهای جغرافیایی یا از طریق سلطه جبری شکل می‌گیرد یا از طریق واگذاری قدرت و اختیار از سوی ملت به حکومت که در حال حاضر الگوی واگذاری قدرت از سوی ملت به حکومت‌ها پدیده‌ای رایج در ساختار سیاسی اغلب کشورهای جهان است (خاتم و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۴). مدیریت سیاسی فضا که سطوح محلی، ملی، بین‌المللی و جهانی را شامل می‌شود، فرایندی است که طی آن بخشی از سطح زمین که توسط مرز محدود شده است، برای ایفای نقش‌های سیاسی سازمان‌دهی می‌شود (احمدی‌پور و میرزایی‌تبار، ۱۳۸۹: ۴۸). تحقق اهداف مدیریت سیاسی فضایی شهری به برنامه‌ریزی نیاز دارد تا سازمان‌دهی فضا صورت پذیرد و بین بخش‌ها و قسمت‌های مختلف هماهنگی لازم صورت پذیرد. در ضمن به‌منظور کنترل و نظارت بر حسن اجرای برنامه‌ها نیز به برنامه جامع و مدیریت یکپارچه شهری نیاز است. مدیریت سیاسی فضایی شهری بر اساس رویکردها از مفاهیم شهر و مدیریت و نیز از مفهوم ساختارهای سیاسی و فضایی تشکیل شده است (خاتم و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۸). با رشد شتابان شهرنشینی در دهه‌های اخیر، شهرها با مشکلات و مسائل گسترده‌ای روبه‌رو شده‌اند و دولت‌ها نیز که ازعهده پاسخگویی به تقاضاهای روزافزون شهروندان بر نمی‌آمدند راه‌حل ناپایداری شهری را در شیوه‌های نوین مدیریت سیاسی فضایی شهری و مباحث آمایش شهری یافتند، از این روش بیشتر در کشورهای توسعه‌یافته استفاده می‌شود (کاوندی کاتب و حافظ‌نیا، ۱۴۰۰: ۱۲۸). شهرها نقاط حساسی برای انتقال سیستم‌های فنی-اجتماعی به سمت پایداری هستند. این نه‌تنها به دلیل اهمیت کمی آن‌ها در جهان شهری است، بلکه با توجه به نقش آن‌ها به‌عنوان کاتالیزورهای تغییرات اجتماعی-اقتصادی و محیطی است (wolfram, 2017: 71). شهرنشینی فرایندهای فضایی پیچیده‌ای را آغاز می‌کند که به‌طور قابل توجهی پیکربندی‌های فضایی را در قالب سازمان، روابط و جریان‌های خود تغییر می‌دهد (Agyemang, et al., 2017). توسعه شبکه راه‌های ملی و منطقه‌ای پیونددهنده تهران به سایر نقاط کشور و نیز جانمایی صنایع جدید و سایر فعالیت‌های نیازمند زمین انبوه و ارزان در کمربند تهران و نیز انتقال بعضی از فعالیت‌های مزاحم شهری به بیرون شهر و نیز محدودیت‌های ایجادشده، سبب شده تا شهرها و آبادی‌های این کلان‌شهر به‌سرعت رشد یافته و در دهه‌های اخیر، کانون‌های جمعیتی نوینی در کنار راه‌های اصلی پا بگیرند (کوزه‌گر و استعلاجی، ۱۴۰۰: ۲۰۸). سیستم شهری تهران، باز و چندوجهی است که با تعارض و ناپایداری‌های زیادی مواجه است. به نظر می‌رسد نبود یک کارکرد مشخص برای کلان‌شهر تهران، توصیف سیستمی از آن را با مشکل روبه‌رو و کارآمدی نهادهای مدنی و دولتی در آن را به‌شدت تضعیف می‌کند (کاوندی کاتب و حافظ‌نیا، ۱۴۰۰: ۶۳). عرصه واقعی توسعه و گسترش شهر تهران فقط به محدوده حریم شهری تهران و مناطق آن محدود نمی‌شود، بلکه شهرک‌ها و شهرهای پیرامون آن را که ارتباط متقابلی با محدوده قانونی شهری تهران دارند، در بر می‌گیرد. مدیریت سیاسی فضای این عرصه‌های شهری، نیاز به عملکرد هماهنگ، یکپارچه، منسجم و همسو دارد. با توجه به تداخل قلمروها و نواحی مدیریتی سیاسی فضایی و ایرادات تقسیمات فضایی درون‌شهری و همچنین بی‌توجهی مدیریت کلان‌شهری به مناطق پیرامونی و زنجیره‌های شهری به‌خصوص در پایتخت باعث شده که مشکلات و عدم هماهنگی در سطوح مختلف به وجود آید که در این تحقیق با توجه به الگوی جامع و یکپارچه شهری و سازگاری آن با حکمرانی مطلوب شهری، کلان‌شهر تهران نیز مانند بیشتر شهرهای کشورهای در حال توسعه با مشکلاتی مواجه شده است. بررسی رشد جمعیت ایران نشان می‌دهد از ابتدای سال ۱۳۴۰ افزایش قابل توجهی به نفع جمعیت شهری به وقوع پیوسته است. اما این شهرنشینی شتابان با الزامات مدیریت سیاسی سرزمین همراه نبوده است. بررسی جامعه شهری

کلان‌شهر تهران نشان می‌دهد به علت عدم توجه به اصول سازمان‌دهی سیاسی فضا و مدیریت سیاسی ناکارآمد فضا، تهران در حال حاضر گرفتار مشکلات شهرنشینی شده است. حل یا کاهش این مشکلات بر عهده نهاد مدیریت شهری است که در صورت برخورداری از ماهیت مستقل، دموکراتیک، فقدان موازی‌کاری نهادهای حکومتی و توجه به اصول مدیریت سیاسی فضا عملکرد بهتری خواهد داشت.

مبانی نظری

مدیریت سیاسی فضا: فرایند شهرنشینی و رشد شهری در مناطق مختلف جهان نتیجه تعامل درهم‌تنیده میان فاکتورها و عوامل گوناگون اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، تکنولوژیک، جغرافیایی و فرهنگی، جهانی و محلی است. بر این پایه، شهرها از جمله پدیده‌های فضایی-جغرافیایی هستند که از اهمیت و جایگاه برجسته‌ای برخوردارند (جان‌پرور و قربانی‌سپهر، ۱۴۰۰: ۱۹۶). گسترش بی‌رویه شهر در زمین‌های پیرامونی نیز از مهم‌ترین چالش‌ها برای مدیران شهری است. با توجه به اینکه امروزه در سراسر جهان، رشد شهری هم از نظر جمعیت و هم از نظر گسترش فضایی، به تغییرات گسترده‌ای منجر شده است، این پدیده به همراه پدیده شهرنشینی و رکود شهری در نقطه ثقل مدیران شهری قرار گرفته است (کوزه‌گر و استعلاجی، ۱۴۰۰: ۲۰۶). به دلیل اهمیت مدیریت سیاسی فضا در توسعه کشورها و کلان‌شهرها و همین‌طور اداره مطلوب آن‌ها، دولت‌ها نیست به تقسیم و سازمان‌دهی فضای سرزمینی خود به شکل مناسب توجه جدی دارند. سطح اختیارات و قدرت تصمیم‌گیری و کارکرد سیاسی واحدهای مختلف درون کشوری به نوع حکومت و سیستم سیاسی کشور بستگی دارد. در سیستم‌های متمرکز و یکپارچه اختیارات و قدرت این فضاها محدود بوده و تا حد زیادی تابع حکومت مرکزی است. در این نوع سیستم‌ها مدیریت به صورت سلسله‌مراتبی است (افضلی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۵). مدیریت سیاسی فضا به منظور دستیابی به اهداف ملی با دیدگاه همه‌جانبه، آینده‌نگر و راهبردی مواجه است. در این راستا در کنار سایر اهداف و کارکردهای اجتماعی، محیطی، اقتصادی، سیاسی، فراهم آوردن زمینه‌های مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری‌های ملی، منطقه‌ای و محلی روبه‌رو است (احمدی پور و حیدریان، ۱۳۹۸: ۱۰۳). مدیریت سیاسی فضا، تقسیم‌بندی یک پهنه سرزمینی برحسب عوامل و محدوده‌های همگن اجتماعی، محیطی، اقتصادی، سیاسی و اداری به منظور اداره و مدیریت بهینه سرزمین و بهره‌برداری مطلوب و منطقی از منابع در جهت توسعه پایدار و به علت ایفای نقش سیاسی است (لطفی، ۱۳۹۴: ۱۲). مدیریت سیاسی فضا، بر نحوه شکل‌گیری سازمان‌دهی سیاسی فضا، مدیریت سیاسی، اداره بهینه فضای جغرافیایی، نحوه و میزان نهادهای توزیع قدرت سیاسی و اجرایی تأثیرگذار آن است (کاوندی کاتب و حافظ‌نیا، ۱۴۰۰: ۲۳). هدف مدیریت سیاسی فضا، ایجاد نظام مطلوب ناحیه‌بندی سیاسی و مدیریت سرزمین به منظور حفظ یکپارچگی ملی، تمامیت ارضی، ارزش‌های اساسی و پایه‌ای و رشد و توسعه پایدار و متوازن نواحی در پرتو امنیت داخلی است، چنین هدفی متضمن توسعه پایدار و متوازن ناحیه‌ای است (قادری حاجت و مختاری هشی، ۱۳۹۶: ۹۰). تخصص‌گرایی در مدیریت سیاسی فضایی همراه با دگرگونی‌های اجتماعی و اقتصادی جوامع و به‌طور کل با پیچیدگی‌های فرهنگی جوامع ارتباط مستقیم دارد و حتی از آن به‌عنوان عاملی اساسی در اقتصاد سیاسی کشورهای پیشرفته یاد می‌شود (Peregrine, 1991: 212). معمولاً رشد کلان‌شهرها منجر به عدم انطباق وابستگی‌های متقابل بین شهرداری‌ها و نهادی موجود برای هماهنگی سیاست‌هایی مانند حمل و نقل عمومی، مدیریت پسماند، کاربری زمین و برنامه‌ریزی مسکن می‌شود. در پاسخ به این عدم انطباق، انواع مختلف مدیریت سیاسی فضا بر این اساس در بسیاری از کلان‌شهرها با نتایج متفاوتی از نظر اثربخشی به وجود آمده است. از دهه ۱۹۹۰ به بعد، شاهد ظهور دیدگاه بسیار

متفاوتی در مورد مدیریت سیاسی کلان‌شهرها هستیم (Zimmermann, 2014: 183). امروزه دستیابی به عدالت اجتماعی و توسعه از مهم‌ترین دغدغه‌های کشورهای در حال توسعه است. از آنجا که میان مدیریت سیاسی فضا و عدالت اجتماعی رابطه علت و معلولی وجود دارد و بدیهی است که چگونگی مدیریت سیاسی فضا بر تحقق یا عدم تحقق عدالت اجتماعی تأثیرگذار است، لذا نظام سیاسی حاکم به‌منظور اداره بهتر قلمرو خود، برقراری بیشترین هماهنگی، کارایی، افزایش همکاری متقابل درون و بین مناطق همجوار بر اساس عناصر و عوامل مختلف جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تحقق تسهیل حاکمیت دولت تا پایین‌ترین سطوح سیاسی در کشور، توسعه کاردهای واحدهای سرزمینی و نهایتاً توسعه یافتگی متوازن سیاسی- اقتصادی در تمام قلمرو کشور اقدام به استفاده از ابزار مدیریت سیاسی فضا می‌کند. به عبارت دیگر نظام سیاسی حاکم و مجموعه مدیریت شهری طیفی از ابزارها را در جهت کنترل و مدیریت بهتر فضا مورد استفاده قرار می‌دهد. با توجه به احتمال وجود شرایط مدیریتی نامتوازن، عدم توزیع یکنواخت منابع، وجود یک سیستم حکومتی متمرکز که منجر به عدم توزیع بهینه جمعیت و امکانات در کشور ایران شده است، تصمیمات نادرست مرتبط با مدیریت سیاسی فضا می‌تواند موجب ظهور و بروز عوامل چالش‌زای گوناگون، ناهمگونی‌هایی همچون توسعه نامتوازن کلان‌شهرها و به‌طور کلی ایجاد تأثیرات منفی بر منافع کشور شود. در این میان شناخت چگونگی اثرگذاری عناصر و عوامل مؤثر بر مدیریت سیاسی فضا با هدف کسب دید واقع‌بینانه و همه‌جانبه در این زمینه، جهت رفع و حل چالش‌های موجود و کاهش و کنترل آثار منفی عوامل و عناصر نام‌برده جهت تحقق اهداف مدیریت سیاسی فضا ضروری است (جعفری و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۱).

مدیریت مطلوب شهری: از نظر اندیشمندان، برنامه‌ریزی فرایندی آگاهانه جهت حل مسائل موجود و دستیابی به مسیری برای ایجاد دگرگونی در نظام اجتماعی است که یک سلسله عملیات اجرایی منظم و پایش‌شده را با توجه به اولویت‌ها در آینده پیش‌بینی می‌کند. فرایندی بودن، آگاهانه بودن، تأکید بر حل مسائل، تأکید بر اولویت‌بندی، تعیین اهداف، سیاست‌گذاری علت انتخاب فرایند در برنامه‌ریزی به دلیل توانایی تعریف کامل و بهتر مسائل، تصمیم‌گیری منطقی و مبتنی بر اصول و قابلیت بازخورد و تجدیدنظر است (اسلامی اکندی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۱). در این مدت برنامه‌ریزان متناسب با شرایط مکانی و زمانی، رویکردهای مختلفی در جهت برخورد با مسائل آینده به کار برده‌اند که عمدتاً بر پایه تحلیل روندهای گذشته و ادامه روند وضع موجود بوده است (Randt, 2015: 12). موضوع آینده و شناخت بلندمدت آن در مدیریت شهری و منطقه‌ای از اهمیت فراوانی برخوردار است (Willstead et al, 2018: 24). عدم شناخت هوشمندانه آینده از ابزارهای برنامه‌ریزی و نحوه به‌کارگیری آن‌ها در فرایند برنامه‌ریزی تأثیرگذار است (Darkow, 2015: 10). یکی از ضعف‌های نظام برنامه‌ریزی رایج، عدم شناسایی، تحلیل و به‌کارگیری عوامل کلیدی توسعه منطقه‌ای و مدیریت فضایی است (Schwarz et al, 2019: 3). لذا تصمیم‌گیرندگان حوزه جغرافیا در جهان پر از تغییر و تحول، نیازمند توسعه رهیافت‌های جدید پیش‌بینی و آمادگی برای آینده است (Nygrén, 2018: 4). امروزه در چارچوب رویکردهای نوین مدیریت شهری، بر پارادایم مدیریت مطلوب شهری تأکید می‌گردد و این مدیریت به‌عنوان الگوی مناسب جهت پاسخگویی به نیازهای روزافزون شهروندان و مشکلاتی که شهرها با آن مواجه‌اند، دیده می‌شود. مدیریت مطلوب شهری در تلاش برای به حداکثر رساندن اقدامات مدیریتی و به‌کارگیری منابع از طریق هماهنگی و مشارکت مجموعه‌ای از نهادها و ارگان‌های درگیر در نظام اداره شهر است (قالیباف و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۱). برنامه‌ریزی برای مدیریت شهری چندسطحی است: از محلی تا سطوح ملی (Loibl & Bell, 2011: 320). در تحلیل دانش نظری، می‌توان با قرار دادن مفهوم تفرق در نقطه مقابل یکپارچگی، از دو دسته مهم تفرق مدیریتی سخن به میان آورد. دسته

نخست، تفرق برنامه‌ریزی-سیاستی شامل مسائل مربوط به یکپارچگی افقی و عمودی هستند. دسته دوم، چالش‌های مربوط به تفرق عملکردی به معنای تداخل وظایف نهادهای متعدد متولی خدمات شهری در نتیجه فقدان سازوکارهای یکپارچگی مدیریت شهری است (اتقائی و پیلهور، ۱۳۹۳: ۲۷). حوزه مدیریت مطلوب نقش مؤثری در برقراری تعامل شهروندان با مجموعه مدیریت شهری دارد، این حوزه از طریق تعامل روزانه شهروندان با مجموعه مدیریت نظارت همگانی، می‌تواند اعتماد و شعاع آن را تقویت کند. شهروندان در ارتباط با این مرکز غالباً کنش اختیاری دارند (لطفی، ۱۳۹۴: ۵۱). هدف سیستم مدیریت مطلوب شهری در جهت اهداف ملی بوده و با آن همسو است و از کلیات آن تبعیت می‌کند. به همین دلیل است که برنامه‌های این سیستم برای سازمان‌دهی امور شهر، به‌طور کلی در چارچوب برنامه‌های کلان و قوانین جاری کشور تدوین می‌شود (میر مسعودی و منصوری ارمکی، ۱۳۹۷: ۳۷). در مدیریت مطلوب، صداقت به امانتداری کارکنان در انجام وظایف رسمی، پرهیز از فساد و سوء استفاده از قدرت اشاره دارد. داشتن معیارهای درستکاری در هر فرد برای کارکنان مهم است تا نظم و انضباط خود را حفظ کنند، قوانین و مقررات سازمان خود را رعایت کنند و در قبال اقدامات خود پاسخگو باشند. از این‌رو، برای دولت یا بخش عمومی مهم است که حکمرانی خوب و کارآمد داشته باشند تا عملکرد یکپارچگی را در بین کارکنان خود بهبود بخشند و آن‌ها را در مسیر خوبی برای ایجاد نوآوری سازمانی قرار دهد (Nafi & Kamaluddin, 2020: 111). زندگی روزمره مردم در کلان‌شهرها تا حد زیادی تحت تأثیر مدیریت شهری است. شهر به‌عنوان منبع توسعه محسوب می‌شود و جایگاه مدیریت شهری نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای در روند توسعه شهری و بهسازی سکونتگاه‌های شهری دارد. به لطف نفوذ کلان‌شهرها در سراسر جهان، دولت‌های محلی به‌عنوان دیگر بازیگران اصلی در حوزه سیاست عمومی در نظر گرفته می‌شوند (Noring et al., 2021: 13).

حکمرانی شهری: در مفهوم سنتی، حکمرانی مجموعه‌ای از روش‌هایی است که افراد و سازمان‌های خصوصی یا دولتی، امور عمومی خود را مدیریت می‌کنند. این یک فرایند مستمر برای ایجاد تعادل در تضاد یا منافع متقابل و اقدام مشترک است (Lou & Chunlin, 2021: 17). حکمرانی محلی و شهری مطلوب پیوند نزدیکی با رفاه و کیفیت زندگی جامعه محلی دارد و شهروندان در پرتو حکمرانی شهری مطلوب می‌توانند از رفاهیات برخوردار شوند (روشنایی، ۱۳۸۹: ۹۳). برنامه توسعه سازمان ملل متحد حکمرانی خوب را اعمال قدرت سیاسی-اقتصادی و اداری برای مدیریت امور عمومی یک کشور در همه سطوح تعریف می‌کند (پارسا، ۱۳۹۶: ۱۷۲) و دارای هشت ویژگی اساسی است که عبارت‌اند از: مشارکت، اجماع‌گرایی، پاسخگویی، شفافیت، برابری و شمولیت، اثربخشی و کارایی، و انطباق با اجرای قانون. بسیاری از مطالعات نشان داده‌اند که به کارگیری این مدل موفقیت‌های قابل توجهی از جمله کارآمدی در حکمرانی و مدیریت بهتر دولتی، کمک به بهبود توزیع درآمد و کاهش فقر و تحکیم روابط بین دولت و مردم را به همراه داشته است (Ba Chien & Nguyen, 2022: 13). سیاست‌های حکمرانی خوب شامل توسعه بخش خصوصی، تمرکززدایی، ترویج و توانمندسازی جامعه مدنی است، بنابراین حکمرانی در دو سطح معرفی می‌گردد: ابتدا سطح عمودی که ترکیب و اثربخشی نهادهای دولت مرکزی و محلی است و سطح افقی که در این سطح، سازمان‌های بین‌المللی جامعه مدنی (سازمان حمایت از کودکان، سازمان صلیب سرخ و ...) حضور دارند (نوروزی، ۱۳۹۶: ۸۴). زمانی می‌توان به پایداری شهری دست یافت که یک شهر دارای توسعه همگن در رابطه با مسائل زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی باشد. به این ترتیب شهر می‌تواند با حداقل آسیب، به ایمنی و سلامت عمومی و امنیت، از تهدیدات خطرات مهم نجات یابد (Matteo, 2017: 74). از این منظر می‌توان دریافت که رابطه مستقیمی بین توسعه اقتصادی اجتماعی و حکمرانی خوب وجود دارد، زیرا توسعه اقتصادی اجتماعی نیازمند داشتن ساختارهایی است که از شروع، توسعه و تداوم توسعه اقتصادی را

حمایت کند. بنابراین حکمرانی خوب و توسعه اقتصادی اجتماعی دو جنبه هستند که به یکدیگر وابسته هستند (Abdullahi & Hussein, 2020:60). در یک اقدام مهم، انتشار راهنمای شیوه‌های حاکمیت سازمانی خوب توسط سازمان ملل در سال ۲۰۰۶ به منظور ارتقای آگاهی بهتر در کشورها و شرکت‌هایی بود که به اندازه کافی به شیوه‌های خوب بین‌المللی پایبند نبودند و در نتیجه، رضایت سرمایه‌گذاران را جلب نمی‌کردند (Santos et al., 2020: 19). اما به واسطه پیشرفت فناوری، مدیریت و بهبود عرضه خدمات افزایش یافت. شواهد قابل توجهی در کشورهای صنعتی وجود دارد که نشان می‌دهد خدمات الکترونیکی نقش مهمی در بهبود کارایی خدمات و عملکرد حکمرانی خوب ایفا می‌کند (Mustafa et al., 2022: 33).

جدول ۱. خلاصه‌ای از پیشینه مطالعات انجام‌شده در حوزه پژوهش

نام نویسنده	عنوان کتاب یا مقاله	تاریخ انتشار	چکیده محتوایی پژوهش
Zhuikov	پایگاه اطلاع‌رسانی شهر هوشمند به‌عنوان ابزار امیدوارکننده مدیریت شهری	۲۰۲۲	یافته‌های این پژوهش نشان داد که مفهوم شهر هوشمند در تئوری برنامه‌ریزی و مدیریت شهرهای بزرگ مورد توجه قرار گرفت. این رویکرد مستلزم توسعه بیشتر روش‌های تجزیه و تحلیل سیستم مدیریت مطلوب شهری است. نتایج نشان می‌دهد که با استفاده از ابزارهای مدیریت شهری تلاش می‌شود تا ساختارها اصلاح گردد.
Omri, & Mabrouk	حکمرانی خوب با اهداف توسعه پایدار	۲۰۲۰	در این تحقیق حکمرانی اقتصادی، سیاسی و سازمانی خوب به‌عنوان متغیرهای وابسته در نظر گرفته شده‌اند که تأثیر آن مورد بررسی قرار گرفته است.
Addink	حکمرانی خوب: مفهوم و بستر	۲۰۱۹	نتایج نشان می‌دهد حکمرانی خوب را می‌توان به‌عنوان مفهومی چندسطحی دانست که تحت تأثیر پیشرفت‌های حقوقی و امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی قرار دارد درحالی‌که ریشه در حقوق اجرایی ملی دارد.
خاتم همکاران	و آسیب‌شناسی مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران	۱۴۰۰	یافته‌ها نشان می‌دهد از میان عوامل مختلف بیرونی مؤثر در مدیریت سیاسی فضای کلان‌شهر تهران، عامل تهیه طرح مجموعه شهری با امتیاز وزنی (۰/۸۴) به‌ترتیب به‌عنوان مهم‌ترین فرصت و عامل تعدد و تفرق قلمروهای حکومتی و مدیریت کلان‌شهر تهران (۰/۳۳)، مهم‌ترین تهدید پیش‌روی مدیریت سیاسی فضا در مجموعه کلان‌شهری تهران محسوب می‌شوند.
کاوندی کاتب حافظنیا	بررسی عوامل مؤثر بر سازمان و مدیریت سیاسی فضا در کشورهای جهان	۱۴۰۰	نتایج نشان می‌دهد، پنج عامل جمعیت، وسعت، تولید ناخالص داخلی، شاخص توسعه انسانی و امنیت، در کنار مسایل جهانی، تأثیرات متفاوتی در تغییرات استانی ۱۹۱ کشور جهان داشته‌اند. همچنین کشورهایی که تغییرات کمتری در سازمان‌دهی سیاسی فضای جغرافیایی داشته‌اند، موفقیت بیشتری در دستیابی به اهداف مدیریت سیاسی فضا کسب کرده‌اند.
احمدی پور و قادری حاجت شهری	ساماندهی و آمایش سیاسی فضای شهری	۱۳۹۵	در کتابی که در پنج فصل تدوین گردیده به مباحث جغرافیای سیاسی شهر و نقش تصمیم‌گیری‌های سیاسی و رویکردهای غالب در این زمینه از طریق فرایند مدیریت سیاسی شهر پرداخته‌اند. تبیین و تحلیل رابطه بین کنشگران فضای شهری در غالب روابط قدرت، رقابت و سیاست از موضوعات مورد مطالعه است.

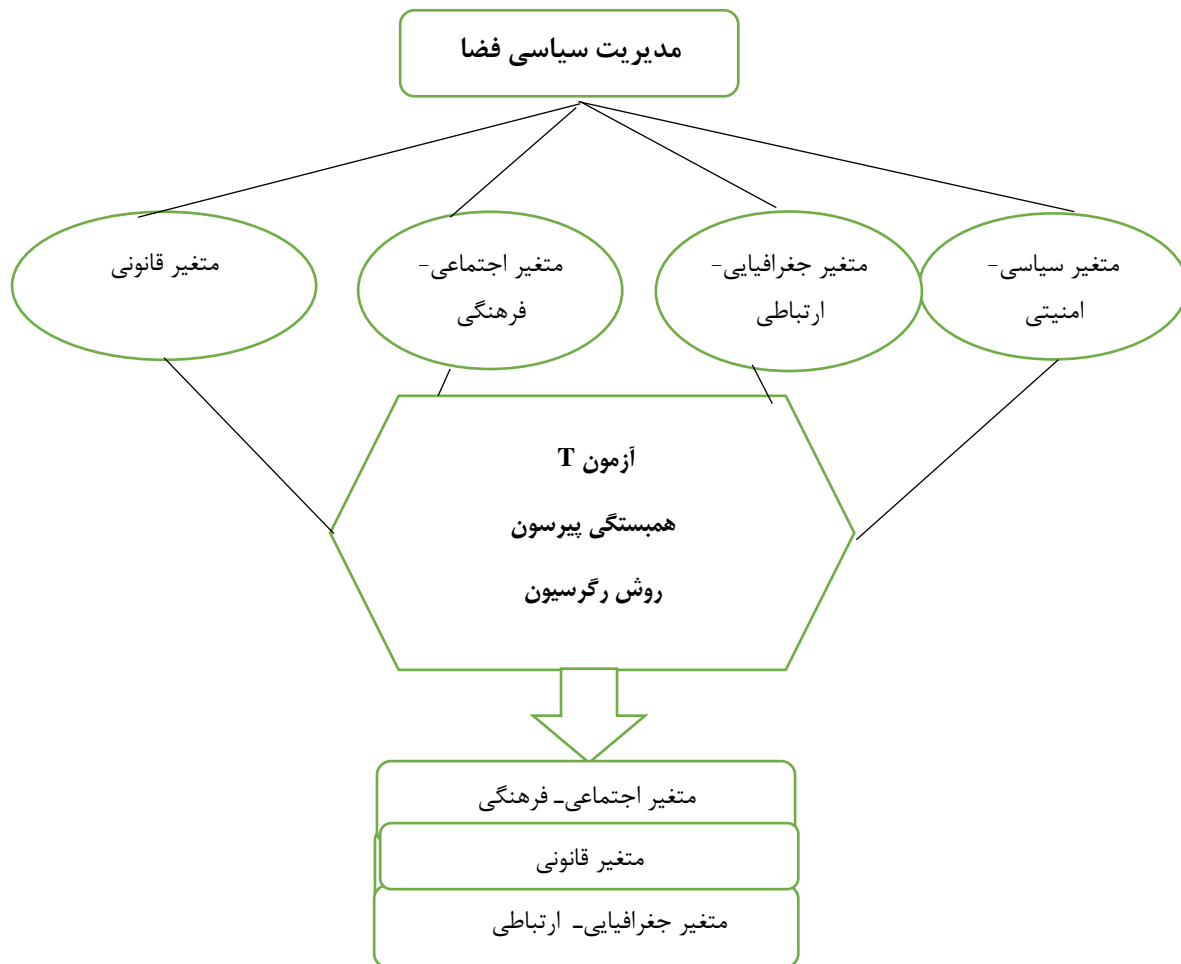
منبع: (نگارندگان، ۱۴۰۱)

روش تحقیق

این پژوهش با توجه به هدف کاربردی و از نظر روش از نوع، تحقیق توصیفی-تحلیلی میدانی است. برای دستیابی به اهداف مورد نظر پرسش‌نامه‌ای طراحی شد و سعی گردید تمامی متغیرهای مورد نظر در سؤالات لحاظ شود. شاخص‌هایی که در این تحقیق برای تجزیه و تحلیل اثرات مدیریت سیاسی فضا بر کلان‌شهر تهران استفاده شده شامل چهار شاخص

سیاسی-امنیتی، جغرافیایی-ارتباطی، اجتماعی-فرهنگی و قانونی است. این شاخص‌ها با استفاده از سه روش آزمون T، روش همبستگی پیرسون و روش رگرسیون خطی مورد آزمون قرار می‌گیرد. تعدادی از پرسش‌ها بر اساس طیف لیکرت طراحی شدند و تعدادی به صورت دو تا چندگزینه‌ای هستند. در واقع سعی شد سؤالات جهت‌دهی شده نباشند و نظر محقق در آن‌ها القا نشده باشد. در نهایت تعداد ۸۴ پرسش‌نامه تکمیل گردید. جامعه آماری این پژوهش مدیران شهرداری تهران، مدیران دولتی و مدیران رده‌های میانی درگیر در امر سازمان‌دهی سیاسی فضا و نیز نخبگان دانشگاهی و متخصصان حوزه مدیریت سیاسی فضا هستند. برای افزایش روایی صوری پنج نفر از متخصصان در حوزه مدیریت سیاسی فضا و مدیران شهری روایی پرسش‌نامه را تأیید کردند. علاوه بر آن برای بررسی میزان پایایی از آلفای کرونباخ در راستای تجانس درونی سؤالات استفاده شد. در این پژوهش ($\alpha = 71\%$) است و از آنجا که α به دست آمده بالاتر از ۷۰ درصد است می‌توان بر پایایی ابزار تأکید نمود.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش
منبع (ترسیم نگارندگان)

بحث و یافته‌ها

با توجه به نتایج به دست آمده برای هر کدام از شاخص‌های مورد نظر می‌توان گفت از نظر شاخص قانونی، با نگاهی مختصر به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران متوجه می‌شویم که نظام سیاسی ایران تک‌ساخت و متمرکز است. در

این نظام، ساخت قدرت در فضای سیاسی متمرکز (پایتخت) قرار دارند و متناظر با هر یک از آنان سازمان‌ها و نهادهایی در سطوح تقسیمات کشوری به صورت سلسله‌مراتبی در نظر گرفته شده است. این ساختار بدان معناست که در بُعد عمودی قدرت و از نظر فضای جغرافیایی متمرکز بوده و رده‌ها و سطوح پایین نهادی و قلمروهای فضایی فاقد قدرت سیاسی و یا تفویض شده از کانون نظام سیاسی هستند و نقش مطیع و منفعل و اجراکننده تصمیمات مرکز را ایفا می‌کنند. تمرکز و استقرار این حجم از سازمان‌ها و نهادهای حاکمیتی در کلان‌شهر تهران و تداخل و موازی‌کاری بسیاری از این سازمان‌های دخیل در امر مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران باعث شده مدیریت سیاسی فضا در تهران دچار پیچیدگی بیش از حد شود. تجلی این پیچیدگی را می‌توان در انتخاب شهرداران پایتخت یا اعضای شورای شهر پایتخت به‌خوبی مشاهده کرد. در واقع می‌توان گفت ماهیت تمرکزگرای نظام سیاسی متمرکز ایران اجازه دامنه عملکردی وسیع برای سازمان‌دهی سیاسی فضا توسط مجموعه مدیریت شهری را نداده است. بر این اساس، نهادهای قدرتمند حکومت مرکزی که بسیاری از آن‌ها در کلان‌شهر تهران تمرکز یافته‌اند بسیاری از امور محلی را در کلان‌شهر تهران به عهده گرفته‌اند و اداره امور و کنترل کلان‌شهر تهران بر اساس دیدگاه‌های دولت مرکزی انجام می‌گیرد و نه مجموعه مدیریت شهری. دیدگاه یکسان‌نگر نظام سیاسی باعث بی‌توجهی به توان‌های محیطی و پتانسیل‌های منطقه‌ای شده و بدون توجه به مقیاس‌های شهری (شهرک، شهرهای کوچک، متوسط، کلان‌شهر و منظومه شهری)، الگوی دولت محلی یکسان را برای تمامی شهرها اعمال کرده است. تهدیدات سیاسی-امنیتی و دیدگاه حکومت‌محور نظام سیاسی باعث شده تا اجرای مدیریت سیاسی فضا توسط دولت محلی همچنان به صورت ناقص و ناکارآمد اجرا شود. مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران در چارچوب نظام تمرکزگرا و دولت حداکثری قابل تجزیه و تحلیل است. به عبارت دیگر ساختار سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، مدیریت سیاسی فضای کلان‌شهر تهران را به شدت وابسته به دولت کرده است. ریشه این وابستگی مداوم و تکیه به ساختارهای قدرت (دولت و مجلس) را می‌توان به درآمدهای ناشی از نفت نسبت داد. همان‌طور که در بخش یافته‌ها اشاره شد، عوامل مورد بررسی اثرات متفاوتی مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران دارند و از آنجا که مقدار معناداری به‌دست‌آمده برابر با $(0/000)$ و از مقدار حداقل خطای مجاز کمتر است $(P \leq 0/001)$ لذا نشان‌دهنده این است که تمامی عوامل با ۹۸ درصد تأیید می‌گردند. لذا می‌توان گفت عوامل سیاسی-امنیتی، جغرافیایی-ارتباطی، اجتماعی-فرهنگی و قانونی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر نحوه مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران تأثیر مثبت و قابل توجه دارد.

جدول ۲. نتایج آزمون T تک‌نمونه‌ای برای مقایسه عوامل اصلی مؤثر بر مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران

ابعاد	تعداد نمونه	میانگین	تفاوت میانگین	مقدار t	درجه آزادی	مقدار فاصله از سطح اطمینان ۹۵٪	
						مقدار معناداری	مقدار
سیاسی-امنیتی	۸۴	۳/۶۶	۰/۶۶	۶۴/۲۵۰	۸۳	۰/۰۰۰	حد پایین: ۰/۶۴۰ حد بالا: ۰/۶۸۰
جغرافیایی-ارتباطی	۸۴	۳/۸۵	۰/۸۵	۷۹/۷۷	۸۳	۰/۰۰۰	حد پایین: ۰/۸۳۰ حد بالا: ۰/۸۷۲
اجتماعی-فرهنگی	۸۴	۳/۲۴	۰/۲۴	۲۳/۲۷	۸۳	۰/۰۰۰	حد پایین: ۰/۲۱۹ حد بالا: ۰/۲۵۹
قانونی	۸۴	۳/۱۳	۰/۱۳	۱۲/۰۸	۸۳	۰/۰۰۰	حد پایین: ۰/۱۰۸ حد بالا: ۰/۱۵۰

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱)

نتایج آزمون T نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین ابعاد مورد بررسی از لحاظ پاسخگویی جامعه مورد مطالعه وجود دارد. نتایج مربوط به ستون تفاوت میانگین نشان می‌دهد که اختلاف هر چهار بعد از مقدار ارزش عددی به صورت مثبت ارزیابی شده است. به عبارت دیگر هر چهار شاخص مورد بررسی دلالت بر تأثیر شاخص‌های مورد بررسی در مدیریت سیاسی فضای کلان‌شهر تهران دارند و از آنجا که این میزان در سطح معناداری (۰/۰۰۰) به دست آمده است، نتیجه می‌گیریم که با اطمینان ۹۸ درصد هر چهار شاخص سیاسی-امنیتی، جغرافیایی-ارتباطی، اجتماعی-فرهنگی و شاخص قانونی، در نحوه مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران نقش دارند. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای رابطه بین این ۴ عامل با مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران بیانگر معنادار بودن این روابط است (جدول ۳). نتایج نشان می‌دهد که این ضریب نشانگر اهمیت بیشتر عامل سیاسی-امنیتی و سپس جغرافیایی-ارتباطی است و عوامل اجتماعی-فرهنگی و قانونی در رتبه‌های بعدی قرار دارند، هرچند که تمامی عوامل از تأثیرگذاری بسیار بالایی بر نحوه مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران برخوردارند، از آنجا که ضریب‌های همبستگی مذکور دارای جهت مثبت و مستقیم هستند، می‌توان به رابطه و تغییرات مثبت و مستقیم این دو دسته متغیر اعتقاد داشت. به طور کلی از آنجا که مقدار خطای به دست آمده از میزان خطای مجاز (۰/۰۰۱) کمتر است، بنابراین با ۹۸ درصد اطمینان تأیید می‌شود.

جدول ۳. ضریب همبستگی بین شاخص‌های اصلی و مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران

متغیرها	آماره‌ها	مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران
سیاسی-امنیتی	ضریب همبستگی	۰/۹۳۴**
	تعداد نمونه	۸۴
	معناداری	۰/۰۰۰
جغرافیایی-ارتباطی	ضریب همبستگی	۰/۹۲۶**
	تعداد نمونه	۸۴
	معناداری	۰/۰۰۰
اجتماعی-فرهنگی	ضریب همبستگی	۰/۸۹۴**
	تعداد نمونه	۸۴
	معناداری	۰/۰۰۰
قانونی	ضریب همبستگی	۰/۸۷۳**
	تعداد نمونه	۸۴
	معناداری	۰/۰۰۰

معنی‌داری در سطح ۹۸٪ درصد و سطح خطای $P < 0/001$

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱)

برای تبیین میزان اثرگذاری هر یک از شاخص‌های سیاسی-امنیتی، جغرافیایی-ارتباطی، اجتماعی-فرهنگی و قانونی در نحوه مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران، از آزمون رگرسیون خطی ساده به روش گام به گام استفاده شد (جدول ۴). محاسبه برای ۴ بعد اصلی نشان می‌دهد که الگو یا مدل سوم با مقدار تبیین واریانس ($F=998/50$) در حد مطلوبی بوده و قابلیت تبیین و برازندگی داده‌های اثرات متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را مورد تأیید قرار می‌دهد. به عبارت دیگر ۴ متغیر پیش‌بینی‌کننده، ۹۸ درصد از تغییرات مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران را تبیین می‌کنند که به دلیل بالا بودن مقدار ضریب تعیین، درصد تغییرات بیشتری از مدیریت سیاسی فضای کلان‌شهر تهران مربوط به ابعاد چهارگانه مورد بررسی است. آزمون معناداری نشان می‌دهد که مقدار خطای استاندارد از سطح مجاز (سطح بحرانی ۰/۸

در احتمالات بیشینه) کمتر به دست آمده است، بنابراین مدل رگرسیونی حاضر قابلیت اتکاء برای پیش‌بینی‌های آتی را نیز خواهد داشت.

جدول ۴. نتایج خلاصه مدل رگرسیونی - به روش گام به گام - برای تبیین اثرگذاری شاخص‌های اصلی در مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران

مدل رگرسیونی	ضریب T	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	مقدار F	df	سطح معناداری
مدل سوم	۰/۹۴۲	۰/۸۸۷	۰/۸۸۷	۹۹۸/۵۰	۴/۷۹	۰/۰۰۰

پیش‌گویی‌کننده‌ها (باقی‌مانده) = سیاسی - امنیتی، جغرافیایی - ارتباطی، اجتماعی - فرهنگی، قانونی

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱)

نتایج اوزان بتا نیز نشان می‌دهد که عامل سیاسی - امنیتی با مقدار بتای (۰/۵۲۵) بیشترین تأثیر را در مدل رگرسیونی دارد که نتیجه می‌گیریم که به‌ازای هر واحد تغییر در این متغیر مستقل، متغیر وابسته مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران نیز به همان میزان تغییر خواهد کرد (T=۷/۸۰۸؛ B=۰/۵۱۶). همچنین نتایج محاسبه مقدار بتا برای دیگر مؤلفه‌ها نشان می‌دهد که عامل جغرافیایی - ارتباطی با (۰/۲۸۴؛ T=۳/۹۳)؛ عامل اجتماعی - فرهنگی با (۰/۲۰۸؛ T=۴/۳۸) و عامل قانونی با (۰/۱۵۰؛ T=۵/۰۵) به ترتیب بیشترین به کمترین تأثیرگذاری را در مدل رگرسیونی داشته‌اند. به عبارت دیگر به‌ازای هر واحد تغییر در این ۴ شاخص، متغیر وابسته مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران به میزان (۰/۵۲۵)، (۰/۲۸۴)، (۰/۲۰۸) و (۰/۱۵۰) واحد تغییر خواهد کرد. (جدول ۵).

جدول ۵. نتایج آزمون رگرسیون برای بررسی اثرات شاخص‌های اثرگذار بر مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران

نتیجه اثرگذاری	P	خطای استاندارد	مقدار T	ضریب اثرات (بتا)	متغیر وابسته	متغیر مستقل
تأیید	۰/۰۰۰**	۰/۰۶۷	۰/۸۰۸	۰/۵۲۵	مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران	شاخص سیاسی - امنیتی
تأیید	۰/۰۰۰**	۰/۰۷۲	۳/۹۳	۰/۲۸۴	مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران	شاخص جغرافیایی - ارتباطی
تأیید	۰/۰۰۰**	۰/۰۴۷	۴/۳۸	۰/۲۰۸	مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران	شاخص اجتماعی - فرهنگی
تأیید	۰/۰۰۰**	۰/۰۴۸	۵/۰۵	۰/۱۵۰	مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران	شاخص قانونی

معنی‌داری در سطح ۹۸٪ درصد و سطح خطای ۰.۰۱ < P

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱)

نتایج نشان می‌دهد که عوامل مورد بررسی اثرات متفاوتی مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران دارند و از آنجا که مقدار معناداری به‌دست آمده برابر با (۰/۰۰۰) و از مقدار حداقل خطای مجاز کمتر است ($P \leq 0/001$) لذا نشان‌دهنده این است که تمامی عوامل با ۹۸ درصد تأیید می‌گردند. لذا می‌توان گفت عوامل سیاسی - امنیتی، جغرافیایی - ارتباطی، اجتماعی - فرهنگی و قانونی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر نحوه مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران تأثیر مثبت و قابل توجهی دارد.

نتیجه گیری

بررسی رشد جمعیت ایران نشان می‌دهد از ابتدای سال ۱۳۴۰ افزایش قابل توجهی به نفع جمعیت شهری به وقوع پیوسته است. اما این شهرنشینی شتابان با الزامات مدیریت سیاسی سرزمین همراه نبوده است. بررسی جامعه شهری کلان‌شهر تهران نشان می‌دهد به علت عدم توجه به اصول سازمان‌دهی سیاسی فضا و مدیریت سیاسی ناکارآمد فضا، تهران در حال حاضر گرفتار مشکلات شهرنشینی شده است. حل یا کاهش این مشکلات بر عهده نهاد مدیریت شهری است که در صورت برخورداری از ماهیت مستقل، دموکراتیک، فقدان موازی‌کاری نهادهای حکومتی و توجه به اصول مدیریت سیاسی فضا عملکرد بهتری خواهد داشت. وجود استقلال در تصمیم‌گیری برای نهادهای مدیریت شهری و ارتباط دموکراتیک میان نظام سیاسی و مجموعه مدیریت شهری ارتباط نزدیکی با تأمین بهتر نیازهای شهروندان و ارتقای توسعه در فضای کلان‌شهر تهران دارد. در واقع حوزه و عرصه مدیریت شهری، حوزه شهرداری‌هاست. اگر شهرداری‌ها را از لحاظ نظری، به‌عنوان حکومت محلی تلقی کنیم، شورای شهر نقش پارلمان محلی را ایفا می‌کند. بنابراین شهرداری تهران به نوعی نقش اجرایی داشته و شوراها دارای نقش نظارتی هستند. بنابراین رابطه این سه ضلع - یعنی نهادهای حکومتی، شهرداری و شورای شهر - از اهمیت بسیار بالایی در سامان‌یابی مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران برخوردار است. در این پژوهش با توجه به آسیب‌هایی که در مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران وجود داشت به دنبال این هدف بودیم که با استفاده از چهار شاخص سیاسی - امنیتی، جغرافیایی - ارتباطی، اجتماعی - فرهنگی و قانونی به تجزیه و تحلیل و آزمون نحوه مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران بپردازیم. برای تبیین میزان اثرگذاری هر یک از شاخص‌های سیاسی - امنیتی، جغرافیایی - ارتباطی، اجتماعی - فرهنگی و قانونی در نحوه مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران، از آزمون رگرسیون خطی ساده به روش گام به گام استفاده شد. محاسبه برای ۴ بعد اصلی نشان می‌دهد که الگو یا مدل سوم با مقدار تبیین واریانس ($F=998/50$) در حد مطلوبی بوده و قابلیت تبیین و برازندگی داده‌های اثرات متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را مورد تأیید قرار می‌دهد. به عبارت دیگر ۴ متغیر پیش‌بینی‌کننده، ۹۸ درصد از تغییرات مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران را تبیین می‌کنند که به دلیل بالا بودن مقدار ضریب تعیین، درصد تغییرات بیشتری از مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران مربوط به ابعاد چهارگانه مورد بررسی است. نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل مدل رگرسیونی، آزمون T و همبستگی پیرسون پژوهش، حاکی از آن است که بین شاخص‌های سیاسی - امنیتی، جغرافیایی - ارتباطی، اجتماعی - فرهنگی و قانونی با مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران ارتباط معنادار و تأثیرگذاری وجود دارد. همچنین شاخص سیاسی - امنیتی دارای بیشترین اهمیت و بعد از آن شاخص جغرافیایی - ارتباطی، شاخص اجتماعی - فرهنگی و شاخص قانونی در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین یافته‌های دیگر پژوهش (نتایج اوزان بتا) نیز نشان می‌دهد که عامل سیاسی - امنیتی با مقدار بتای ($0/525$) بیشترین تأثیر را در مدل رگرسیونی دارد و نتایج محاسبه مقدار بتا برای دیگر مؤلفه‌ها نشان می‌دهد که شاخص جغرافیایی - ارتباطی با ($0/284$)، شاخص اجتماعی - فرهنگی با ($0/208$) و شاخص قانونی با ($0/150$) به ترتیب بیشترین به کمترین تأثیرگذاری را در مدل رگرسیونی داشته‌اند.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله تحت حمایت مادی صندوق حمایت از پژوهشگران فناوران کشور (INSF) برگرفته شده از طرح شماره ۴۰۰۷۷۱ انجام شده است.

منابع

- ۱) اتقائی، حمید و پیلهور، علی اصغر (۱۳۹۳). تدوین الگوی تحقق مدیریت یکپارچه ما در شهرها، نمونه موردی: مشهد، مجله معماری و شهرسازی آرمان شهر، دوره ۹، شماره ۱۷، صص. ۲۸۵-۳۰۱.
http://www.armanshahrjournal.com/article_44633.html
- ۲) احمدی‌پور، زهرا و حیدریان، مهدی (۱۳۹۸). سازمان‌دهی سیاسی فضا شهر از منظر الگوی پراکنش شعبه اخذ رأی شهر ایوان، مجله پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، دوره ۴، شماره ۱، صص. ۹۷-۱۲۰.
https://pg.um.ac.ir/article_26946.html
- ۳) احمدی‌پور، زهرا و قادری حاجت، مصطفی (۱۳۹۵). ساماندهی و آمایش سیاسی فضای شهری، نشر سمت، چاپ دوم.
<https://samta.samt.air/content/8310>
- ۴) احمدی‌پور، زهرا و میرزایی‌تبار، میثم (۱۳۸۹). نقش احساس مکانی در سازمان‌دهی سیاسی فضا، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، دوره ۶، شماره ۱۲، صص. ۴۷-۶۲.
<https://www.sid.ir/paper/130517/fa>
- ۵) اسلامی اکندی، محسن؛ ایلانلو، مریم؛ ابراهیمی، لیلا و بزرگمهر، کیا (۱۴۰۰). تحلیل راهبردهای توسعه منطقه‌ای پایدار در استان مازندران، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۹، شماره ۷۰، صص. ۱۱۹-۱۳۴.
<https://www.sid.ir/paper/965006/fa>
- ۶) افضل‌ی، رسول؛ کامران، حسن و عابدی شجاع، فرزاد (۱۴۰۰). تحلیل گفتمان مدیریت سیاسی فضا در کشور کوبا پس از انقلاب ۱۹۵۹، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۹، شماره ۶۹، صص. ۱-۱۸.
https://mag.iga.ir/article_246226.html
- ۷) پارسا، شهرام (۱۳۹۶). تبیین الگوی شهر هوشمند با تأکید بر حکمروایی شدن تهران، رساله دکتری، دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران.
- ۸) جان‌پرور، محسن و قربانی‌سپهر، آرش (۱۴۰۰). تبیین فلسفی - مفهومی ژئوپلیتیک شهری، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۹، شماره ۶۸، صص. ۱۶۳-۱۸۴.
https://mag.iga.ir/article_245433.html
- ۹) جعفری، مهتاب؛ واثق، محمود؛ پیشگاهی‌فرد، زهرا و یزدان‌پناه، کیومرث (۱۴۰۰). تحلیل سیستمی تقسیم سیاسی فضا در ایران، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۹، شماره ۶۹، صص. ۳۹-۵۲.
<https://www.sid.ir/paper/964932/fa>
- ۱۰) خاتم، سعید؛ احمدی، سید عباس؛ واثق، محمود و ویسی، هادی (۱۴۰۰). آسیب‌شناسی مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران. جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، دوره ۱۱، شماره ۳۹، صص. ۸۹-۱۰۶.
https://gaij.usb.ac.ir/article_6328.html
- ۱۱) خاتم، سعید؛ احمدی، سید عباس؛ واثق، محمود و ویسی، هادی (۱۴۰۰). شناسایی و تحلیل چالش‌های مدیریت سیاسی فضا در کلان‌شهر تهران با رویکرد داده بنیاد، جغرافیای اجتماعی شهری، دوره ۸، شماره ۱۸، صص. ۲۲۱-۲۴۲.
https://jusc.uk.ac.ir/article_2863.html
- ۱۲) روشنایی، علی (۱۳۸۹). تحلیل قوانین و مقررات حاکم بر نوسازی بافت‌های فسروده در ایران، سازمان نوسازی شهر تهران.
- ۱۳) قادری حاجت، مصطفی و مختاری هشی (۱۳۹۶). هیدروپلیتیک خاورمیانه در افق سال ۲۰۲۵، فصلنامه ژئوپلیتیک، دوره ۹، شماره ۱، صص. ۳۶-۷۴.
http://journal.iag.ir/article_57064.html
- ۱۴) قالیباف، محمداقرا؛ حافظ‌نیا، محمدرضا و محمدپور، علی (۱۳۹۲). نقش تقسیمات شهر در مدیریت یکپارچه شهری مطالعه موردی: شهر تهران، فصلنامه علمی-پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، دوره ۱، شماره ۱۱، صص. ۴۷-۶۹.
<https://www.sid.ir/paper/150401/fa>
- ۱۵) کاوندی کاتب و ابوالفضل، محمدرضا (۱۴۰۰). بررسی عوامل مؤثر بر سازمان و مدیریت سیاسی فضا در کشورهای جهان، فصلنامه ژئوپلیتیک، دوره ۱۷، شماره ۲، صص. ۲۷-۶۱.
http://journal.iag.ir/article_108151.html
- ۱۶) کوزه‌گر، حمیدرضا و استعلاجی، علیرضا (۱۴۰۰). ارزیابی تغییرات مدیریتی و کالبدی- فضایی شهرهای پیرامون مادرشهر تهران، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۹، شماره ۶۸، صص. ۲۰۵-۲۱۸.
<https://www.sid.ir/paper/964925/fa>
- ۱۷) لطفی، حیدر (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی تأثیر شکل مدیریت سیاسی فضا بر توسعه منطقه‌ای مطالعه‌ی موردی جزایر قسم و کیش، فصلنامه آمایش محیط، دوره ۹، شماره ۳۲، صص. ۱۶۹-۱۸۴.
https://ebtp.malayer.iau.ir/article_523314.html
- ۱۸) میر مسعودی، سید پویا و رضا منصوری ارمکی (۱۳۹۷). بررسی راهکارهای تحقق مدیریت یکپارچه شهری در شهر تهران، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، دوره ۲، شماره ۴، صص. ۴۵-۶۰.
<https://www.sid.ir/paper/199273/fa>

- ۱۹) نوروزی، زهرا (۱۳۹۶). تحلیل اثرات حکمروایی در توسعه پایدار اقتصادی مناطق روستایی قم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیا تهران. <https://noordoc.ir/thesis/94832>
- 20) Huriye, A. A. & Ahmed, H. O. (2020). The Impact of Good Governance on Socio-economic Development in Banaadir Region-Somalia. *Epra International Journal of Multidisciplinary Research*. Vol. 6. 247-251. 60. doi.org/10.36713/epra2013
- 21) Addink, H. (2019). *Good Governance: Concept and Context*, Oxford University Press; Illustrated edition (June 18). <https://www.amazon.com/Good-Governance-Concept-Henk-Addink/dp/0198841159>
- 22) Afzali, R., Kamran, H. & Abedi-Shojaa, F. . (2021). Analysis of the Political Management Discourse of Space in Cuba after the 1959 Revolution, *Geography Quarterly*, Vol. 19, No. 69, pp. 1-18. <http://dor.net/dor/20.1001.1.27172996.1400.1969.1.9> [Persian].
- 23) Ahmadipour, Z . & Mirzaei Tabar, M . (2009). The Role of Geopathy on Political Organization of Space, *Geographical Quarterly of Amayesh Journal*, Vol. 6, No. 12, pp. 47-62 [Persian].
- 24) Ahmadipour, Z. & haidrian, M . (2018). The Political Organization of the Space City from the Point of View of the Distribution Pattern of the Voting Branch of the City of Ivan, *Magazine of Political Geography Research*, Vol. 4, No. 1, pp. 97-120. <https://doi.org/10.22067/pg.v4i1.84036>. [Persian].
- 25) Ahmadipour, Z. & Qadri Hajat, M. (2015). *Political Organizing and Planning of Urban Space*, Samt, 2nd Edition. <https://samta.samt.ac.ir/product/8310> [Persian].
- 26) Ba Chien, N. & Nghi Thanh, N. (2022). The Impact of Good Governance on the People's Satisfaction with Public Administrative Services in Vietnam. *Administrative Sciences*. pp. 1-12. <https://doi.org/10.3390/admsci12010035>
- 27) Darkow , I. L. (2015). The Involvement of Middle Management in Strategy Development - Development and Implementation of a Foresight-based Approach, *Technological Forecasting & Social Change*: Vol. 23, No. 101, pp. 10–24. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2013.12.002>
- 28) Eslami Akandi M., Ilanloo M., Ebrahimi L., & Bozorgmehr, K. (2021). Analysis of Regional Development Strategies Stable in Mazandaran Province, *Journal of Geography*, Vol. 19, No.70, Autumn 2021. PP. 119-134. <http://dor.net/dor/20.1001.1.27172996.1400.19.70.7.7>. [Persian].
- 29) Etqaei, H , & Pilehvar, A. (2013). Designing Integrated Urban Management Pattern for Metropolises, Case Study: Mashhad, *Arman Shahr Architecture and Urbanism Magazine*, Vol. 9, No. 17, pp. 285-301. [Persian].
- 30) Agyemang, F. S. K., Amedzro, K. K. & Silva, E. (2017). The Emergence of City-Regions and their Implications for Contemporary Spatial Governance: Evidence from Ghana. *Cities*, Vol. 71, pp. 70-79. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.07.009>.
- 31) Ghaderi Hajat, M. & Mokhtari Hashi, H . (2016). Hydropolitics of the Middle East in Horizon of 2025; Case Study: the Basins of Tigris, Euphrates, Jordan & Nile Rivers, *Geopolitics Quarterly*, Vol. 9, No. 1, pp. 36-74. https://www.sid.ir/fa/VEWSSID/J_pdf/73613871103.pdf. [Persian].
- 32) Ghalibaf, ,M., Hafez Nia, M. & Mohammad Pour, A . (2012). The role of City Divisions in Integrated Urban Management, A Case Study: Tehran, *Scientific-Research Quarterly of the Geographical Society of Iran*, Vol. 11, No. 37, pp. 47-69. [Persian].
- 33) Jafari, M., Vasegh, M., Pishgahifard, Z., & Yazdan Panah Derow, K. (2021). Systematic Analysis of Political Division of Space in Iran, *Journal of Geography*, Vol.19, No. 69, pp. 39-52. <http://dor.net/dor/20.1001.1.27172996.1400.19.69.3.1> [Persian].
- 34) Ghorbani Sepehr, A. & Janparvar, M. (2021). Philosophical-Conceptual Explanation of Urban geopolitics, *Geography Quarterly*, Vol. 19, No. 68, pp. 164-184. [Persian].
- 35) Kavandi Kateb, A. & Hafeznia, M. R. (2021). Investigating the Effective Factors on Political Organization and Management of the Space in the World States, *Geopolitics Quarterly*, Vol. 17, No. 2, pp. 27-61. [Persian].

- 36) Khatam, S., Ahmadi, S. A., Vasegh, M. & Veisi, H. (2021). Pathology of Political Space Management in Tehran Metropolis. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, vol. 11, No. 39, pp. 113-136. <http://dx.doi.org/10.22111/GAIJ.2021.6328> [Persian].
- 37) Khatam, S., Ahmadi, S. A., Vasegh, M. & Veisi, H. (2021). Identify and Analyze the Challenges of Political Space Management in the Metropolis of Tehran with the Data Foundation Approach. *Urban Social Geography Journal*, Vol. 8, No. 18, pp. 221-242. <https://doi.org/10.22103/JUSG.2021.2040>. [Persian].
- 38) Koozegar, H. R. & Estslaji, Al . (2021). Evaluation of Managerial and Physical-Spatial Changes of Cities around the Capital of Tehran (Case study: Ghods city), *Geography Quarterly*, Vol. 19, No. 68, pp. 205-218. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.27172996.1400.19.1.12.4>. [Persian].
- 39) Loibl, W. & Bell, S. (2011). Population and Migration. In: Piorr, A., Ravetz, J., & Tosics, I. (eds). *Peri-Urbanisation in Europe*. University of Copenhagen / Academic Books Life Sciences. pp. 50-55.
- 40) Lotfi, H. (2016). A Comparative Study of the Impact of Form of Political Management of Space on Regional Development: Case Study Qeshm and Kish, *Amayesh Environment Quarterly*, Vol. 9, No. 32, pp. 169-184. [Persian].
- 41) Lou, S. & Tang C. (2021). Why Governance Fail: A Case Study of the Macau Sin Fong Garden Incident. *Public Policy and Administration Review*. Vol. 9, No. 2, pp. 1-9. <https://doi.org/10.15640/ppar.v9n2a1>
- 42) Ghellere M., Devitofrancesco A., & Meroni I. (2017). Urban sustainability assessment of neighborhoods in Lombardy. *Energy Procedia*. Vol. 1, No. 122, PP. 44-49. <https://doi.org/10.1016/j.egypro.2017.07.310>
- 43) Mirmasoudi, S. P. & Mansouri Armaki, R. (2018). Investigating Solutions to Implementing Integrated Urban Management in Tehran, *Journal of Urban Management Studies*, Vol. 2, No. 4, pp. 45-60. [Persian].
- 44) Mustafa ,N., Bajrami, A. & Islami, X. (2022). Electronic Services Management in Local Governance – Evidence from a Transitional Economy. *International Journal of Sustainable Development and Planning* Vol. 17, No. 2, pp. 615-621. <https://doi.org/10.18280/ijstdp>.
- 45) Nafi, N. B. & Kamaluddin, A. (2020). Public Sector Potential for Organisational Innovation: Examining Impact of Good Governance Principles and Integrity. *International Journal of Current Innovations in Interdisciplinary Scientific Studies*. Vol. 4, No. 2, pp. 13-27. www.ij-ciss.eu.
- 46) Noring, L., Ohler, L. P. & Struthers, D. (2021) . City Government Capacity and Patterns in Urban Development Project Governance. *Urban Affairs Review*, Vol. 57, No.5, pp. 1343-1371. <https://doi.org/10.1177/1078087419897808>
- 47) Nowrozi, Z . (2016). Analysis of the Effects of Governance in the Sustainable Economic Development of Rural Areas of Qom, Master's Thesis, Tehran Faculty of Geography, pp. 84. [Persian].
- 48) Nygrén, N. A. (2018). Scenario Workshops as a Tool for Participatory Planning in a Case of Lake Management, *Journal of Futures*, Vol. 24, No. 69, pp. 1-30. DOI:10.1016/j.futures.2018.10.004.
- 49) Omri, A. & Mabrouk, N. B. (2020). Good Governance for Sustainable Development Goals: Getting ahead of the Pack or Falling Behind? *Environmental Impact Assessment Review*, 83, 106388. [https:// DOI:10.1016/j.eiar.2020.106388](https://doi.org/10.1016/j.eiar.2020.106388)
- 50) Parsa, Sh . (2016). Explaining the Smart City Model with an Emphasis on the Governance of Tehran, Doctoral Dissertation, Faculty of Geography, University of Tehran, pp. 172. [Persian].
- 51) Peregrine, P. (1991). Some Political Aspects of Craft Specialization. *World Archaeology*, Vol. 23, No. 1, pp. 1-11. <https://doi.org/10.1080/00438243.1991>.
- 52) Randt, N. P. (2015). An Approach to Product Development with Scenario Planning: The Case of Aircraft Design, *Journal of Futures*, Vol. 19, No. 71, pp. 11-28. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2015.06.001>
- 53) Santos, A. A. D., Crispim, S., Oliva, E. C. & Dornelles, M. (2020). Codes of Corporate Governance of Latin American Countries: Analysis of un Practices. *Revista de*

- Administração Mackenzie. Vol. 21, No. 6. pp. 1–28. doi:10.1590/1678-6971/eRAMD200061.
- 54) Schwarz, J. O., Ram, C., & Rohrbeck, R. (2019). Combining Scenario Planning and Business Wargaming to Better Anticipate Future Competitive Dynamics, *Journal of Futures*, Vol. 18, No. 75, pp. 1-19. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.10.001>.
- 55) Willstead, E., Birchenough, S., Gilla, Andrew. & Simon, J. (2018). Structuring Cumulative Effects Assessments to Support Regional and Local Marine Management and Planning Obligations, *Journal of Marine Policy*, Vol. 17, No. 98, pp. 23–32. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.09.006>.
- 56) Wolfram, M. (2017). Grassroots Niches in Urban Contexts: Exploring Governance Innovations for Sustainable Development in Seoul. *Procedia Engineering* 198. pp. 622 – 641. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2017.07.116>.
- 57) Zhuykov, V. N. (2022). Smart City Information Base as a Promising Tool of Urban Management. *Urban Construction and Architecture*, Vol. 12, No. 1, pp. 18-33. <https://doi.org/10.17673/Vestnik.2022.01.3>
- 58) Zimmermann, K. (2014). Democratic Metropolitan Governance: Experiences in Five German Metropolitan Regions. *Urban Research & Practice*, Vol. 7, No. 2. pp. 182-199. <https://doi.org/10.1080/17535069.2014.910923>.